

УДК: 911.3

ОБ'ЄКТ, ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ ЯК НАУКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА ОСОБЛИВОЇ ГАЛУЗІ ГОСПОДАРСТВА

Бурка В.Й.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Розглядається сутність об'єкта, предмета та завдання географії будівельної індустрії як важливого розділу суспільної географії. З'ясування цих питань дозволяє розробити науково-методичні підходи до вивчення якісних та кількісних характеристик рівня, напрямів і перспектив розвитку будівельної індустрії України. Об'єктом вивчення географії будівельної індустрії є галузь матеріального виробництва – будівельна індустрія. Предметом географії будівельної індустрії є вивчення закономірностей галузевої та територіальної організації процесу будівництва і формування територіальних систем будівельної індустрії. Розкривається значення галузі для суспільного розвитку.

Ключові слова: об'єкт, предмет, будівництво, будівельна індустрія, будівельно-індустріальний комплекс.

Постановка проблеми. Вивчення будівельної індустрії, як однієї із найголовніших галузей господарства, вимагає відповідної теоретично обґрунтованої наукової бази. Завперш це стосується чітких визначень об'єкта і предмета дослідження будівельної індустрії, що у науковій літературі майже відсутні і трактуються неоднозначно. Розгляд цього питання є основною метою даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження географії будівельної індустрії та будівельно-індустріальних комплексів в Україні розпочалось на початку 70-х років переважно географами кафедри економічної географії ЧДУ. Аналіз попередніх публікацій з даної тематики свідчить про те, що тільки науковці з Чернівців послідовно і систематично ведуть дослідження у цьому напрямі [2 – 3]. Проте можемо констатувати, що науково-теоретичні основи географічного дослідження будівельно-індустріальних комплексів регіонального та загальнодержавного рівнів усе ще перебувають у стадії становлення. Це підтверджується епізодичністю їх вивчення, відсутністю єдиної, послідовної системи досліджень і значною відмінністю в понятійно-термінологічному апараті.

У зв'язку з цим існує проблема розширення географії наукових центрів, що здійснювали б дослідження у напрямі географії будівельної індустрії.

Формулювання цілей статті, постановка завдання. Ставиться мета та завдання розкрити сутність об'єкта і предмета дослідження географії будівельної індустрії як важливого розділу суспільної географії. Розкрити значення галузі для суспільного розвитку.

Надто повільний розвиток географії будівельної індустрії та науково-методичних підходів до її вивчення призвів до того, що й досі в суспільній географії чітко не визначені основні поняття і

категорії цієї науки. Тому в кожному дослідженні з проблем географії будівельної індустрії виникає необхідність визначитися в теоретико-методологічних і методичних підходах до вивчення галузі.

Виклад основного матеріалу. Вивчення кожної науки, насамперед, починається з розгляду питання про об'єкт і предмет її дослідження. З'ясування цього дає можливість виявити мету і завдання, що ставляться перед даною наукою. Виявлення об'єкта і предмета дослідження будівельної індустрії у нашому дослідженні базується на найбільш прийнятному в науці визначенні, яке трактує об'єкт дослідження як фрагмент дійсності, на який спрямована пізнавальна або практична діяльність, тобто це та духовна чи матеріальна субстанція, яку досліджують певні галузі науки. Вивчення предмета й об'єкта дослідження і з'ясування наукового статусу конкретної галузі є процесом взаємозумовленим. Специфічність якісних і кількісних аспектів об'єкта дослідження проявляється через їх відображення в теоретичних основах, що формують предмет кожної науки. В даному випадку об'єкт вивчення географії будівельної індустрії - *це галузь матеріального виробництва - будівельна індустрія*. Вона є об'єктом дослідження багатьох наукових дисциплін: економіки і планування будівництва, будівельної механіки, технології будівельного виробництва, будівельної статистики тощо. Визначення об'єкта дослідження географії будівельної індустрії у структурній організації географічної науки дає підстави для її галузевої класифікації. Необхідність цього виникає з того, що така важлива галузь господарства як будівельна індустрія в системі географічних наук ще не одержала належного теоретичного та науково-практичного обґрунтування. Незважаючи на те, що будівництво є однією з найдавніших галузей матеріального виробництва, у розумінні суті процесу будівництва спостерігається певна

консервативність. У першу чергу це пов'язано з історією і традиціями формування галузевої структури всього матеріального виробництва.

Будівельна індустрія в останні десятиліття дедалі чіткіше проявляється як комплексна система, в якій індустріальні методи послідовної та взаємопов'язаної технології процесу будівництва забезпечує система різних виробництв і галузей господарства. Традиційне будівництво внаслідок науково-технічного прогресу і розвитку технології процесу будівництва значно видозмінило, розширило та ускладнило структурну організацію. Воно перетворилось у промислово-індустріальну систему галузей, що об'єднуються під загальною назвою "будівельна індустрія". Отже, будівельна індустрія як об'єкт вивчення географії знаходиться на стадії становлення.

Усі наукові дисципліни, що мають спільний об'єкт дослідження, розрізняються між собою предметом дослідження. Виходячи із загальних поглядів більшості науковців на предмет дослідження, його можна визначити як певну позицію, яку займає дана наука для відображення особливих якісних і кількісних властивостей і аспектів, що характеризують об'єкт дослідження відповідно до специфічних завдань кожної науки. При цьому предмет дослідження з часом збільшується як за глибиною, так і за широтою охоплення явищ, процесів і змісту об'єкта відповідно до його видозмінення й розвитку теоретичних основ науки.

Географія будівельної індустрії, як наукова дисципліна, входить до складу економічної та соціальної географії. Вона базується на загальних для цієї науки методологічних і методичних підходах вивчення явищ і процесів. Водночас географія будівельної індустрії є самостійною наукою, яка відрізняється від інших галузей економічної та соціальної географії своїм об'єктом і предметом вивчення. У структурній системі економічної та соціальної географії будівельна індустрія займає рівноправне місце поряд із географією промисловості, сільського господарства, транспорту та ін. Предметом географії будівельної індустрії є *вивчення закономірностей галузевої та територіальної організації процесу будівництва і формування територіальних систем будівельної індустрії*. Саме навколо процесу будівництва формується вся надбудова структурної організації галузі. Галузеву структуру географії будівельної індустрії складають окремі виробництва, продукція яких призначена забезпечувати певну ланку або стадію у процесі будівництва.

Об'єкт, предмет і зміст географії будівельної індустрії, як і кожної науки, з часом змінюється.

Це, насамперед, стосується внутрішніх змін, що відбуваються з об'єктом дослідження внаслідок науково-технічного прогресу в галузях господарства. Виникає постійна потреба в пошуках методичних підходів до вивчення будівельної індустрії й обґрунтування теоретичної бази досліджень.

Територіальні форми організації процесу будівництва мають свої закономірності. Пізнання їх дозволяє розширювати, формувати та обґрунтувати теоретичну основу науки, а в практичній діяльності найбільш раціонально розміщувати виробничий процес окремих стадій будівництва, виявляти й усувати недоліки в територіальній організації матеріальних баз будівельної індустрії. У зв'язку з цим важливим завданням географії будівельної індустрії є вивчення рівнів розвитку територіально-виробничих будівельно-індустріальних комплексів, що дає можливість прогнозувати й планувати їх формування у відповідностях, які визначаються темпами і напрямками розвитку регіональних господарських комплексів. У цьому проявляється одна зі специфічних рис будівельної індустрії як галузі, розвиток і розміщення якої передує напрямом і темпам прогресу всієї суспільної системи. Отже, залежність розвитку господарських комплексів загалом і кожної галузі зокрема має взаємозворотний зв'язок із розвитком структурної організації будівельної індустрії.

Важливість будівельної індустрії як галузі господарства проявляється через призначення її продукції. Будівельна індустрія забезпечує будівництво найрізноманітніших господарських об'єктів виробничого та невиробничого призначення. Своєю продукцією ця галузь створює, вдосконалює і розвиває основні фонди для всіх галузей матеріального виробництва, забезпечує соціально-економічні умови життя населення. За допомогою будівництва розв'язуються проблеми величезного соціального значення, що полягають у зближенні умов проживання в міській і сільській місцевості, у зменшенні різниці між фізичною та розумовою працею, у зміцненні обороноздатності держави тощо. У підсумковому результаті будівельна індустрія має надзвичайне політичне значення, що зумовлене винятково важливою вагою будівництва в розширенні матеріально-технічної бази і нагромадженні національного багатства України.

Одним з основних завдань будівельної індустрії є реконструкція та ремонт будівель, що експлуатуються, а також монтаж і встановлення різноманітного технологічного, енергетичного та іншого обладнання. Жодна галузь господарства не

може розвиватись без будівництва, бо в ньому закладаються основи прогресу всієї господарської системи, визначаються шляхи, темпи і пропорції розвитку її окремих підрозділів. За влучним висловлюванням Е. Б. Аласва, “економічний район без власної і достатньо ефективної будівельної бази подібний до організму, який втратив здатність не тільки рости, але й оновлювати свої клітини”. Терміни впровадження найновіших досягнень науково-технічного прогресу істотно залежать від рівня розвитку самої будівельної індустрії, темпів будівництва. Розвиток технології виробництва і технічний прогрес у галузях господарства тісно пов’язані з конструктивним удосконаленням об’єктів будівництва. Тільки в нових, раціонально побудованих спорудах може повністю проявитись досконалість технологічних процесів у всіх галузях господарства. Будівельна індустрія – це галузь, що своєю продукцією починає реалізацію всіх господарських і соціальних програм. Із будівництва починається первинне освоєння нових територій, використання родовищ корисних копалин та інших природних ресурсів. Своєю діяльністю будівельники першими починають змінювати навколишнє середовище і закладають основи подальшого раціонального природокористування. Вони ж першими відчувають на собі всю складність початкового освоєння території. Продукція галузі – шляхи сполучення, лінії зв’язку, різноманітні споруди – змінюють навколишній ландшафт, раціонально вписуючись або спотворюючи його. Отже, будівництво є важливим засобом освоєння природних ландшафтів і природних ресурсів. Від рівня розвитку матеріально-технічної бази будівельної індустрії залежать способи, напрями, методи і типи освоєння нових земель.

У сучасних умовах, коли проблема охорони навколишнього середовища надзвичайно загострилась, будівництво виступає провідною галуззю, що займається спорудженням очисних споруд і будівель, які забезпечують чистоту при технологічно небезпечних виробничих процесах. Це сприяє захисту водного та повітряного басейнів і земельних ресурсів від шкідливого впливу наслідків виробництва. Будівельні роботи забезпечують рекультивацію земель, пошкоджених унаслідок розробки кар’єрів, ерозійних та інших природних процесів.

Через будівництво здійснюються структурні зміни у виробництві, впроваджуються нові види і галузі виробництва та новітні типи споруд, що дає можливість реалізовувати досягнення науки і техніки. Наприклад, будувати атомні електростанції, космодроми, підприємства хімії органічного синтезу та багато інших, які, при дотриманні

будівельних технологій, можуть працювати без завдання шкоди навколишньому середовищу.

Велика роль будівельної індустрії у розвитку міжнародних зв’язків. За допомогою будівельників України здійснюється прокладання нафто- і газопроводів, промислових споруд і будівель різного призначення як у країнах ближнього, так і дальнього зарубіжжя. Економічні зв’язки по лінії будівництва постійно розвиваються, збільшується обмін проектною документацією, досвідом технології будівництва, технічними засобами, спільним виробництвом прогресивних видів будівельних матеріалів і конструкцій, будівництвом великих господарських комплексів.

Місце, яке будівельна індустрія займає в господарському комплексі, підкреслює її особливу значущість. Вона посідає третє місце за валовим суспільним продуктом і займає біля 17 % від усіх працюючих у матеріальному виробництві. У процесі будівництва щорічно використовується біля 15 % усієї промислової продукції, що використовується у сфері матеріального виробництва, і майже 20 % прокату чорних металів, понад 30 % деревини і продукції скляної промисловості. П’яту частину вантажних перевезень залізничним транспортом складають будівельні матеріали.

У нових економічних умовах, розвитку й формування ринкових відносин і відповідних методів управління суспільним комплексом, постають питання про необхідність реорганізації та реконструкції будівельної індустрії стосовно вимог часу. Розвиток технології та економічних процесів у будівництві вимагають всестороннього наукового передбачення. Виникає практична необхідність у науковому пізнанні закономірностей розвитку будівельної індустрії на найближчу перспективу і десятки років наперед з урахуванням вступу України в світову організацію торгівлі (СОТ).

Необхідно з нових економічних, світоглядних і політичних позицій переглянути зарубіжну теорію й практику ролі будівельної індустрії в господарському комплексі держави.

При сучасному економічному стані України важливими та актуальними є теоретичні погляди багатьох зарубіжних економістів на роль і значення будівельної індустрії в кризових економічних ситуаціях. Зокрема, потрібно звернути увагу на теорію англійського економіста Кейнса щодо протекціоністської ролі держави в розвитку будівельної промисловості. За її допомогою стимулювання здійснюється вплив на рівень зайнятості й ціноутворення, завантаження виробничих потужностей у суміжних галузях, задіюються чинники економічного росту. Практика виходу з кризових ситуацій за допомогою

державного стимулювання будівництва, особливо таких трудомістких об'єктів, як шляхи сполучення, кар'єри, шахти, тепло- і гідроелектростанції, житлові будинки, використовувані в Німеччині, Англії, Франції, Японії та багатьох інших країнах, довела можливість оживлення всього господарського організму.

Висновки. З'ясування предмета, об'єкта і завдань будівельної індустрії є важливою науково-методичною основою для розробки шляхів дослідження якісних та кількісних характеристик

рівня та перспектив розвитку будівельної індустрії України та окремих територіальних будівельно-індустріальних комплексів. Швидке розгортання будівельних робіт, як показує досвід, не вимагає довготривалої підготовки і в період нестабільності в економіці України й росту безробіття може стати зручним засобом для безпосереднього збільшення зайнятості та фінансового стимулювання економіки. В результаті створюються умови для ланцюгової реакції на розвиток усіх галузей.

Список використаної літератури

1. Алаев Э. Б. Социально-экономическая география / Э.Б. Алаев // Понятийно-терминологический словарь. – М.: Мысль, 1983. – 350 с.
2. Бурка Й. А. Основи географії будівельної індустрії України / Бурка Йосип Андрійович – Чернівці: Рута, 2001. – 175 с.
3. Бурка В. Й. Основи географії будівельно-індустріальних комплексів України. Навчальний посібник / Бурка Володимир Йосипович – Чернівці: Рута, 2009. – 192 с.
4. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: навчальний посібник. / О.Г. Топчієв – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
5. Шаблій О. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії / О. Шаблій. – Львів: ЛНУ, 2001. – 744 с.

Бурка В. Объект, предмет и задачи географии строительной индустрии как научной дисциплины и отрасли хозяйства
Рассматривается сущность объекта, предмета и задачи географии строительной индустрии как важного раздела общественной географии. Объяснение этих вопросов разрешает разработать научно-методические подходы к изучению качественных и количественных характеристик уровня, направлений и перспектив развития строительной индустрии Украины. Объектом изучения географии строительной индустрии есть отрасль материального производства – строительная индустрия. Предметом географии строительной индустрии есть изучение закономерностей отраслевой и территориальной организации процесса строительства и формирования территориальных систем строительной индустрии. Раскрывается значение отрасли для общественного развития.

Ключевые слова: объект, предмет, строительство, строительная индустрия, строительно-индустриальный комплекс.

Burka V. Building Industry as a Special Discipline and Branch of Economy: Object, Subject and Goals

The essence of object, subject and goals of geography of building industry as an important component of social geography is analyzed. Thorough study of these issues will allow for development of scientific-methodical approaches towards qualitative and quantitative parameters of the level, ways and perspectives of building industry in Ukraine. Building industry as a branch of material production is the object of study of building industry geography, while the study of regularities in branch and territorial organization of building process and building industry territorial systems formation represents the subject of said geography. The branch's significance for social development is disclosed.

Key words: object, subject, building, construction industry, building-industrial complex.

Рецензенти:

к.геогр.н., доц. Рибак І.П., кафедра географії та методики її викладання, Кам'янець-Подільський національний університет.

к.геогр.н., доц. Вацеба В.Я., кафедра економічної географії та екологічного менеджменту, Чернівецький національний університет.